

Корнєва З. М., Крат О. І.
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут”

РОЛЬ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ФАХОВІЙ ІНШОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТЕДЕНТІВ ВНЗ НЕМОВНОГО ПРОФІЛЮ

Метою цієї статті є обґрунтування значення формування та розвитку лінгвосоціокультурної компетенції студентів немовних ВНЗ, а також визначення необхідних для цього методів та засобів навчання іноземної мови.

Ключові слова: лінгвосоціокультурна компетенція, метод проектів.

Процеси інтеграції України в європейське та світове товариство, нові соціально-економічні умови розвитку суспільства висувають все вищі вимоги до підготовки фахівців у галузі іноземних мов професійного спрямування.

Нове соціальне замовлення сучасного суспільства полягає не лише у навчанні іноземної мови як засобу спілкування, а й у формуванні багатомовної особистості, яка має поєднувати в собі цінності рідної та іншомовної культур і готова до міжкультурної комунікації [6].

Якщо раніше мета навчання іноземних мов полягала у передачі суб'єктам навчання певних знань і формування у них відповідних навичок та умінь, то нині теоретичні роботи та практика свідчать про те, що цього просто недостатньо. Характерним для сучасного етапу розвитку мовної освіти є залучення соціокультурного аспекту до навчання іноземних мов, який повинен стати його постійною, невід'ємною складовою і надати освіті цілеспрямованого характеру.

Отже, сучасна вища школа має забезпечити можливість активного “входження” особистості у соціокультурний простір на правах компетентного і творчого представника. При цьому компетентний рівень входження особистості майбутнього фахівця у сучасний полікультурний простір забезпечується, з одного боку, рівнем його професійної підготовки, а з другого – рівнем його загальнокультурного розвитку [9].

Наявні методики навчання ІМ у немовних ВНЗ України, на жаль, не завжди враховують питання міжкультурних відмінностей у веденні професійної трудової діяльності (наприклад, культурологічні аспекти, що обумовлюють розбіжності у організації економічної діяльності у різних соціокультурних спільнотах). Безумовно, студентам немовного профілю необхідно засвоювати професійне спілкування іноземною мовою у контексті міжкультурної професійної комунікації. Це, у свою чергу, ще більше посилить міжнародні професійні можливості випускників

українських ВНЗ.

Отже, завданням цієї статті є обґрунтування важливості формування та розвитку лінгвосоціокультурної компетенції студентів немовних ВНЗ, а також визначення засобів та методів навчання іноземних мов для її формування.

Щодо визначення поняття, "лінгвосоціокультурна компетенція" О. О. Оберемко (1989) визначає лінгвосоціокультурну компетенцію як цілісну систему уявлень про основні національні традиції, звичаї, реалії країни, мова якої вивчається, що дає змогу студентам асоціювати з мовною одиницею ту саму інформацію, що й носій цієї мови, і досягати у такий спосіб повноцінної комунікації [5, с. 7].

Дж. Шейлз (2005) розуміє під лінгвосоціокультурною компетенцією знання мовних одиниць і володіння певними формальними правилами, за посередництвом яких ці одиниці перетворюються на осмислені висловлювання, а також певний рівень обізнаності у соціокультурному контексті, у якому використовується мова.

Лінгвосоціокультурна компетенція, компонентами якої, на думку вченої, є лінгвістичний, соціокультурний та культурологічний, пов'язана з інтерактивною, комунікативною та перцептивною сторонами іншомовного спілкування. Вона є однією з ключових у мовній освіті та сприяє формуванню всіх аспектів полікультурної мовної особистості, а саме пізнавального, ціннісного та мовноповедінкового, що і є метою навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі.

На думку І. І. Липської, лінгвосоціокультурна компетенція складається із традиційних компонентів: знань (культурологічних про країну, мову якої вивчають; соціально-психологічних – про норми, сценарії і техніку міжкультурного спілкування; лінгвокраїнознавчих – про лексику з національно-культурною семантикою і мовленнєвим етикетом іномовного культурного соціуму), а також навичок і вмінь, здатності використовувати ці знання для здійснення міжкультурної комунікації [4].

В. О. Калінін (2010), досліджуючи особливості формування соціокультурної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови у процесі професійно-педагогічної підготовки, стверджує, що у студентів повинні сформуватися основи складників соціокультурної компетенції. До них належать:

1) *загальнокультурна компетенція* – знання про міста, організації, предмети, факти, дії та операції у різних сферах життя; фактичні знання про країни, мова яких вивчається; основні географічні, демографічні, політичні дані; категорії буття (конкретні, абстрактні, живі, неживі) та їхні

взаємовідносини (часові, асоціативні, аналітичні, логічні, причинно-наслідкові тощо);

2) *країнознавчо позначена культурознавча компетенція* – сукупність знань про країни, мова яких вивчається, та сукупність культурно-маркованих мовних одиниць: американізми, топоніми, антропоніми, зооніми, назви політичних реалій, суспільних громадських організацій, торговельних марок, назв фірм, крамниць, транспорту, одягу тощо;

3) *лінгвокультурознавча компетенція* – лінгвосоціокультурна компетенція – уміння використовувати країнознавчі та фонові знання про країни, мова яких вивчається; лінгвокраїнознавчий мінімум словникового запасу мови; факти, норми та цінності національної культури; специфіку вербальної та невербальної поведінки, яка прийнята у певній культурі. Лінгвокраїнознавча компетенція включає лінгвокраїнознавчі, соціоетнологічні та культурологічні знання і вміння;

4) *соціальна компетенція* – здібність вступати у комунікативні відносини з іншими людьми, орієнтуватися у ситуації та керувати нею [3].

Таким чином, ґрунтуючись на наведених визначеннях, можемо стверджувати, що лінгвосоціокультурна компетенція майбутнього фахівця – це цілісна система вмінь використовувати країнознавчі та фонові знання про національні традиції, норми та цінності національної культури, специфіку вербальної та невербальної поведінки, яка прийнята у певній культурі, звичаї та факти країни, мова якої вивчається, лінгвокраїнознавчий мінімум словникового запасу мови, що в сукупності дозволяє студентам асоціювати з мовною одиницею ту саму інформацію, що й носій цієї мови, і досягати у такий спосіб повноцінної комунікації з іноземними громадянами.

Оволодіння іноземною мовою, як феноменом національної культури і як засобом міжкультурного спілкування в умовах багатонаціонального та полікультурного світового простору, має стати чинником розвитку знань майбутніх фахівців про культурні особливості країн і народів, мова яких вивчається.

Передумовою успішної реалізації освітньої функції навчання іноземних мов студентів немовного профілю є формування їхньої лінгвосоціокультурної компетенції.

Засвоєння іноземної мови сприяє проникненню у менталітет, життя і дух іншого народу та передбачає знайомство із поглядами, оцінками та досвідом іншої культурної спільноти, оскільки за кожною національною мовою стоїть національно-культурна специфіка образу світу, який складається з елементів та явищ, притаманних певному народові та невід'ємних від нього.

Саме тому заняття з іноземної мови має стати процесом, який забезпечує студентам можливість розширити мовну картину світу, що носить відбиток власної культури до різноманітнішої картини. Оптимально організований процес викладання іноземних мов має передбачати розвиток толерантного сприйняття "іншої" культури, а також визнання рівноправного та рівноцінного існування загальнолюдських цінностей. Організуючи процес навчання так, щоб іноземна мова вивчалась як феномен національної культури, як "мовна модель" світу цього народу й цієї культури, можна й треба розвивати у студентів лінгвосоціокультурну компетенцію та забезпечити у кінцевому підсумку повноцінне міжкультурне спілкування та взаєморозуміння, тобто діалог культур.

Беручи до уваги те, що оволодіння іноземною мовою пов'язане із засвоєнням етносоціокультурного багажу народу-носія мови, можна з певністю сказати, що у фаховій підготовці майбутніх фахівців вирішальну роль має відігравати лінгвосоціокультурна компетенція, яка разом із лінгвістичною компетенцією складає основу формування комунікативної компетенції [7].

На нашу думку, одним із способів формування та розвитку лінгвосоціокультурної компетентності у майбутніх фахівців є застосування *методу проектів*.

Метод проектів є одним із активних методів проведення занять [1], [2], який передбачає індивідуальну, парну чи групову (але самостійну) діяльність тих, хто навчається, що забезпечує гарантоване досягнення спланованого результату. Він передбачає відхід від авторитарних і репродуктивних методів навчання, вимагає обміркованого й обґрунтованого поєднання з різними методами, формами і засобами навчання та є однією із чималої кількості інноваційних розробок в українській освіті.

У проектній методиці існує типологія проектів, яка пропонує такі типологічні ознаки (за І. С. Сергєєвим (2004)):

1. Домінантна діяльність у проекті – дослідницька, пошукова, творча, рольова, практико-орієнтована, ознайомчо-орієнтована, наприклад, дослідницький проект, ігровий, практико-орієнтований тощо;
2. Предметно-змістова сфера – монопроект (у рамках однієї сфери знань); міжпредметний проект;
3. Характер координації проекту: безпосередній, прихований (характерний для телекомунікаційного проекту);
4. Характер контактів (серед учасників одного закладу, міста, регіону, країни, різних країн світу);

5. Кількість учасників проекту;

6. Тривалість проекту [8].

До визначальних рис проектної методики належать:

– використання мови у комунікативних ситуаціях, які наближені до реальних умов спілкування;

– спонукання студентів до самостійної роботи (індивідуальної або групової);

– пошук та вибір теми проекту, яка максимально цікавить студентів, і безпосередньо пов'язана з умовами, в яких проект виконується;

– пошук мовного матеріалу, видів завдань та послідовності роботи згідно з темою та метою проекту;

– візуальний показ кінцевого результату.

Проектна методика забезпечує певну інтегрованість у навчання усіх видів мовленнєвої діяльності, підвищує позитивну мотивацію студентів. Проекти, зорієнтовані на автономну роботу студентів, посилюють тенденцію орієнтації на максимальну самостійну роботу студентів у навчальному процесі. Використання методу проектів забезпечує повну відповідність одному із сучасних підходів до навчання іноземної мови “конструктивістському підходу”. Навчальне середовище, що створюється у межах зазначеного підходу володіє такими характеристиками (за D. H. Jonassen) [10]:

– активність – студенти залучаються до розумової обробки інформації, за результат якої (обробки) вони несуть відповідальність;

– конструктивність – студенти включають нові ідеї до вже наявних знань для того, щоб вирішити певну проблему;

– кооперативність – студенти працюють не поодиноці, а в групах, мета яких – оволодіння новим знанням та формування вміння через використання знань та вмінь всіх членів спільноти, забезпечуючи кожному з них соціальну підтримку за умови, що кожен робить свій внесок у загальну справу;

– інтенціональність – студенти активно та цілеспрямовано прагнуть досягти когнітивної мети.

– розмовність – навчання по суті своїй є соціальним діалогічним процесом, в якому студенти отримують знання завдяки тому, що вони є частиною спільноти, яка спільно створює систему знань як на заняттях, так і в поза аудиторний час;

– контекстуальність – навчальні завдання побудовані як значимі завдання із реального світу через створення проблемного навчального середовища;

– рефлексивність – студенти чітко формулюють вже засвоєне та рефлектують, розмірковують над процесами та рішеннями, з якими був пов'язаний процес пізнання.

Метод проектів є ефективним тоді, коли в навчальному процесі поставлено певне дослідницьке, творче завдання, для розв'язування якого потрібні інтегровані знання із різних галузей. Серед інноваційних методик і технологій метод проектів посідає чільне місце, тому увійшов у навчально-виховний процес.

Проектне навчання не тільки спонукає до вмотивованої діяльності відповідно до вікових і навчальних інтересів студентів, а й істотно трансформує роль педагога у керівництві нею. Викладач стає помічником і наставником, здійснює контроль у процесі навчання, надаючи максимальні можливості для самостійної, творчої роботи тих, хто навчається.

Проектна технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів. Саме цьому сучасний викладач має бути добре ерудованим, мати навички вільного та критичного мислення, володіти системою психолого-педагогічних знань, вміти застосовувати інноваційні технології навчання. Тому надзвичайно важливим є вирішення проблеми якісної професійної підготовки майбутніх викладачів, бо від цього залежить результат навчання і виховання майбутніх поколінь у студентів формуються розвиваються пізнавальні та творчі навички, активізується дослідницька діяльність, розширюється коло інтересів і форм пізнання. Крім того, викладач може сам визначати теми проектів, які будуть спрямовані на формування лінгвосоціокультурної компетентності.

Проектні роботи можуть бути різними за часом виконання:

1) короткотривалими протягом 1 або 2 занять – конкретні завдання розподіляються між групами студентів для обговорення можливих способів вирішення;

2) творчими – самостійна або групова робота учасників проекту над дослідницькими творчими завданнями;

3) інформаційними монопроектами – студент збирає відповідну інформацію з будь-якої проблеми, аналізує, узагальнює отримані дані та потім інформує інших щодо отриманих відомостей.

Проекти пропонуються для презентації після закінчення вивчення теми на етапі творчого осмислення та використання матеріалу.

Англійські вчені у галузі методики викладання мов Т. Блур та М. Дж. Сент-Джон (2005) розрізняють такі види проектів:

1) груповий проект, в якому дослідження виконується групою

студентів, але кожен студент окремо вивчає відповідний аспект обраної теми;

2) міні-дослідження, у якому студент виконує індивідуальне соціальне опитування (анкетування або співбесіда);

3) проект, який базується на роботі з літературними джерелами, де студент вибірково читає матеріал із теми, яка його цікавить.

Науковці вважають, що останній тип проекту є нескладним для практичного використання. Працюючи над таким проектом, студент розвиває навички роботи із різноманітними літературними джерелами: із довідковою літературою, каталогами бібліотеки тощо. Такий вид проекту здебільшого притаманний для навчання мови для спеціальних цілей.

Різновидом найважливішого, з погляду методики викладання іноземних мов, групового проекту є міні дослідження та робота з літературою.

Методисти виділяють такі етапи роботи над проектами [8]:

- 1) визначення теми проекту;
- 2) визначення проблеми і мети проекту;
- 3) обговорення структури проекту, складання приблизного плану роботи;
- 4) презентація необхідного мовного матеріалу та передкомунікативна підготовка;
- 5) пошук інформації: робота з різноманітними джерелами, створення власної системи збереження інформації;
- 6) групова робота;
- 7) регулярні зустрічі, під час яких студенти обговорюють проміжні результати. Викладач виступає консультантом з мови, коментує виконану студентську роботу, виправляє помилки, проводить презентацію та опрацювання нового матеріалу;
- 8) аналіз зібраної інформації, координація дій різних груп учнів;
- 9) підготовка презентації проекту - відеофільми, радіопередачі тощо;
- 10) демонстрація результатів проекту (захист проекту), опонування;
- 11) колективне обговорення проекту, експертиза, результати зовнішньої оцінки, висновки.

На етапі оцінювання здійснюються не тільки контроль засвоєння мовного матеріалу, але й розвиток мовної та комунікативної компетенції. У процесі оцінювання викладач повинен надати загальну оцінку проекту, яка стосується змісту, теми, кінцевого результату, активності участі студентів у проекті.

Таким чином, за допомогою проектної роботи студент може проявити себе в ролі викладача, при цьому, на базі пройденого матеріалу, він має змогу конкретизувати та представити свою тему відповідно до власних інтересів. У роботі оцінюється мовні уміння, уміння говоріння іноземною мовою, цікаво викладений матеріал та його оформлення. А що найголовніше, зникає мовленнєвий бар'єр, який дуже тяжко подолати у звичайних умовах.

Отже, узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що формування лінгвосоціокультурної компетентності сприятиме фаховій підготовці майбутніх фахівців немовного профілю та забезпечуватиме ефективність їхньої особистісної та професійної самореалізації.

Використана література:

1. Ващенко Г. О. Загальні методи навчання : підруч. для педагогів / Г. О. Ващенко. – К. : Укр. видавничча Спілка, 1997. – 410 с.
2. Жук О. Л. Педагогика : учеб.-метод. комплекс для студентов пед. специальностей / О. Л. Жук. – Мн. : БГУ, 2003. – 383 с.
3. Калінін В. А. Особливості формування соціокультурної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови в процесі професійно-педагогічної підготовки / В. А. Калінін // Збірник наукових праць “Педагогічні науки”. – 2010. – № 53. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/814/1/39.pdf>.
4. Липська І. І. Цілі і зміст навчання лексики усномовленнєвого спілкування в адміністративно-правовій сфері Франції студентів мовних спеціальностей / І. І. Липська // Вісник Дніпропетровського університету. – 2008. – № 14. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/14_APSN_2008/Philologia/32503.doc.htm.
5. Оберемко О. Г. Лингвострановедческий аспект обучения французскому языку в V-VII классах средней школы : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / О. Г. Оберемко. – М., 1989. – С. 7.
6. Садохин А. П. Введение в теорию межкультурной коммуникации / А. П. Садохин. – М. : “Высшая школа”, 2005. – 310 с.
7. Сафонова В. В. Социокультурный подход к обучению иностранным языкам / В. В. Сафонова. – М. : Высшая школа, 1991. – 311 с.
8. Сергеев И. С. Как организовать проектную деятельность учащихся : практическое пособие для работников общеобразовательных учреждений / И. С. Сергеев. – М. : Аркти, 2004. – 250 с.
9. Тарасов Е. Ф. Межкультурное общение – новая этнология анализа языкового познания / Е. Ф. Тарасов. – М. : 1996. – 227 с.
10. Jonassen D. H., Land S. L. Theoretical foundations of learning environments / D. H. Jonassen, S. L. Land. – Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates. – 2000.

КОРНЕВА З. М., КРАТ Е. И. Роль лингвосоциокультурной компетенции в специальной иноязычной подготовке студентов ВУЗ неязыкового профиля.

Целью данной статьи является обоснование значения формирования и развития лингвосоциокультурной компетенции студентов неязыковых вузов, а также определение необходимых для этого методов и средств обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: лингвосоциокультурная компетенция, метод проектов.

KORNEVA Z. M., KRAT O. I. The role of linguistic and social competence in foreign language preparation of the students of nonlinguistic universities.

The purpose of the given article is to define the importance of linguistic and social competence formation and development in students studying at nonlinguistic universities and to identify the appropriate foreign language teaching methods and means of its formation.

Keywords: *linguistic and social competence, method of projects.*

**Мартіросян О. І.
Київський університет імені Б. Д. Грінченка**

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ В 1920-58 РР. ХХ СТ. У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

На основі архівних джерел та вивчення історико-педагогічної та філософської літератури, автором було проведено спробу проаналізувати проблему становлення та розвитку освіти дорослих в Україні в 1920-х – 1958-х рр. ХХ ст. у педагогічній теорії, де завдяки архівним даним та історико-суспільним джерелам відомими педагогами, суспільно-громадськими і партійними діячами, проаналізовано теоретичне і практичне значення освіти дорослих у педагогічній науці.

Ключові слова: *освіта дорослих, суспільство, розвиток, проблема становлення.*

Розвинуті та динамічні суспільства приймають парадигму неперервної освіти або освіти впродовж всього життя, роблячи тим самим, практично, кожну людину учасником реалізації завдань неперервної освіти. Цілком закономірно зростає необхідність всезагально і всебічно проаналізувати теоретичне і практичне значення освіти дорослих у педагогічній науці. Це спонукає до аналізу прогресивних ідей, нових тенденцій з урахуванням суспільних вимог, потреб життя в різних сферах життєдіяльності дорослої людини. Так було в усі часи на різних етапах розвитку цивілізації. Теоретичне осмислення проблеми освіти дорослих в Україні в 1920-ті–50-ті роки ХХ ст., етапи її становлення і розвитку, було тісно пов'язане зі становленням самої системи народної освіти. Засновниками теорії і практики в напрямку освіти дорослих та в 1920-ті–1950-ті рр. були В. Арнаутов, М. Зотін, П. П. Блонський, М. Авдієнко, А. І. Зільберштейн, А. В. Луначарський, Н. Крупська, М. І. Калінін, М. О. Скрипник, С. Ф. Русова, С. Щацький, В. Ястржембський, Б. Д. Грінченко, О. Ф. Музиченко, А. С. Макаренко, Я. П. Чепіга, С. Х. Чавдаров, В. В. Затонський та багато інших. Наукові праці вчених та керівників Наркомосу України: А. В. Болтунова, Г. І. Гринько, М. М. Грищенко, Є. М. Мединського, В. М. Перетца, Я. П. Ряппо та інших, які були присвячені народній освіті, що розкривають етапи реформування, збагачують вітчизняну наукову школу, сприяють розвитку нових ідей у багатьох наукових дослідженнях.